

Nr 87.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om tjänsteplikt för medicinalpersonal; given Stockholms slott den 1 december 1939.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om tjänsteplikt för medicinalpersonal.

GUSTAF.

Albert Forslund.

Förslag
till
Lag
om tjänsteplikt för medicinalpersonal.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 3 § stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas, med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

2 §.

Till *medicinalpersonal* hänföres i denna lag:

a) den, som erhållit legitimation såsom läkare, tandläkare, veterinär, apotekare, sjukgymnast eller barnmorska;

b) den, som bedrivit teoretiska eller praktiska studier för yrke, som avses under a);

c) den, som erhållit undervisning i av staten godkänd sjuksköterskeskola eller ock av Konungen eller medicinalstyrelsen förklarats hava förvärvat ett mått av kunskaper och färdigheter, motsvarande det som sådan skola avser att bibringa;

d) den, som å sjukhus, drivet av staten, landsting eller annan kommun, tjänstgjort minst tre månader såsom sjukvårdsbiträde eller såsom sjukvårdstekniskt biträde å sjukhusets röntgenavdelning eller laboratorium;

e) sjukvårdspersonal vid statens, landstings eller annan kommuns sinnessjukhus; samt

f) personal vid statens eller kommuns serologiska eller bakteriologiska laboratorium.

3 §.

Konungen äger föreskriva skyldighet för medicinalpersonal, som icke fullgör militärtjänst, att i den ordning, som anvisas av myndighet, vilken därtill

av Konungen förordnas, utföra arbete, som erfordras för hälsovård, sjukvård, tandvård, förlösningshjälp, apoteksväsen eller djursjukvård inom riket och, såvitt angår tillgodoseende av krigsmaktens behov, även utom riket (*tjänstplikt för medicinalpersonal*).

4 §.

Konungen äger meddela föreskrifter:

- a) om straff för underlåtenhet att fullgöra skyldighet, som ålagts med stöd av 3 §;
- b) om bestämmande av ersättning åt den, vilken fullgör skyldighet, som nyss sagts;
- c) om registrering av medicinalpersonal och om skyldighet för densamma att lämna för registreringen erforderliga uppgifter; samt
- d) i annat ämne, i den mån så erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 juni 1940. Förordnande, som meddelats jämlikt denna lag, skall ej äga tillämpning längre än lagen äger giltighet. Även efter det lagen upphört att gälla skola, såvitt angår förhållande under lagens giltighetstid, av Konungen jämlikt 4 § meddelade föreskrifter fortfarande äga tillämpning.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 no-
vember 1939.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ENGBERG, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND, HÄGGLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars- och finansdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Forslund, *fråga angående lagstiftning om tjänsteplikt för viss medicinalpersonal vid krig eller krigsfara* samt anför:

Som ett led i arbetet på rikets försvarsberedskap på olika områden pågå vidlyftiga förberedelser för utnyttjande under krig av tillgänglig personal inom sjukvården och närliggande verksamhetsområden. Sålunda hava av medicinalstyrelsen i samarbete med arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse upprättats rullor över de olika medicinska kårernas medlemmar och förslag till placering av dem vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering.

Sedan sakkunniga rörande arbetsmarknadens försvarsberedskap framlagt preliminärt förslag till krisarbetslag, innefattande bland annat bestämmelser om så kallad tjänsteplikt, d. v. s. skyldighet att efter myndighets anvisning utföra arbete för vissa samhällsviktiga ändamål, har medicinalstyrelsen i yttrande över förslaget uttalat, att, om detsamma icke skulle resultera i utfärdande av en lag i ämnet, styrelsen hemställde, att för riksdagen måtte framläggas förslag till särskilda bestämmelser om tjänsteplikt vid krig eller krigsfara för den till cirka 35,000 personer uppgående medicinalpersonalen.

Enligt vad jag inhämtat anse sig medicinalstyrelsen och arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse icke utan en lagstiftning av sådan innebörd kunna genomföra erforderliga försvarsberedskapsåtgärder på ifrågavarande områden.

I en till mig den 13 oktober 1939 ingiven skrift har Sveriges yngre läkares förening anför:

Sveriges yngre läkares förening vill på det kraftigaste instämma i medicinalstyrelsens hemställan. Föreningen har på allmänt extra möte den 8 oktober bl. a. diskuterat denna fråga. Hos dess medlemmar rådde den uppfattningen, att ett detaljerat förberedande av rikets sjukvårdsorganisation under krig måste ske i fredstid. Ett sådant förberedande låter sig näppeligen effektivt genomföra för så vitt icke vidsträckta befogenheter, avsedda att träda i kraft vid här ifrågasatt läge, stå till behöriga myndigheters disposition.

Föreningens medlemmar liksom ock, så vitt bedömas kan, övriga läkare i riket, äro icke blott medvetna om sina skyldigheter under åsyftade förhållanden, utan även redo att handla i enlighet med sin övertygelse. Ett utnyttjande av deras arbetskraft på ett ändamålsenligt sätt låter sig emellertid icke göra, om arbetsuppgifterna ej i god tid fördelas. Organisationen måste i förväg vara färdig, så att envar vid krigsfara eller krig utan villrådighet kan begiva sig till sin post i enlighet med tidigare meddelade direktiv.

Dessa direktiv böra hava karaktär av order. Endast rätten att vid krigsfara eller krig med stöd av lag kunna beordra den kvalificerade arbetskraften, kan skänka vederbörande tryggad möjlighet att skapa en tillfredsställande krigssjukvård i vidaste bemärkelse. Sådan rätt föreligger för närvarande ej beträffande icke krigstjänstskyldig medicinalpersonal; det är föreningens åsikt, att detta förhållande innebär en allvarlig brist, vars avhjälpande är en brådskande angelägenhet. Lika visst som den personliga friheten bör vara oantastlig under fred, lika visst måste den i större eller mindre grad inskränkas om rikets säkerhet det kräver.

I medvetande härom ställa sig föreningens medlemmar till förfogande och hava uppdragit åt styrelsen att hemställa om snara bestämmelser angående tjänsteplikt för den icke krigstjänstskyldiga medicinalpersonalen vid krigsfara och krig.

Sedermera har medicinalstyrelsen i skrivelse den 23 oktober 1939 hemställt, att förslag med föreskrifter om tjänsteplikt för medicinsk personal vid krig eller krigsfara måtte utan dröjsmål föreläggas riksdagen.

Förutnämnda sakkunniga hava den 2 november 1939 avgivit slutligt förslag till krisarbetslag. Därefter hava inom socialdepartementet utarbetats förslag till lag om tjänsteplikt och lag om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister, vilka sistnämnda förslag den 10 november 1939 remitterats till lagrådet. Denna lagstiftningsfråga är emellertid av vittutseende beskaffenhet. Frågan om genomförandet av de beredskapsåtgärder, som avses i medicinalstyrelsens skrivelse, synes mig icke böra få vila i avvaktan på lösningen av den mera omfattande lagstiftningsfrågan. Jag finner därför erforderligt, att lagliga möjligheter för vederbörande myndigheter att vidtaga sådana dispositioner med medicinalpersonalen, som åsyftas av medicinalstyrelsen, ofördröjligen tillskapas.

För detta ändamål har inom socialdepartementet utarbetats ett *förslag till lag om tjänsteplikt för medicinalpersonal vid krig eller krigsfara*, för vilket jag härefter vill redogöra.

Förslaget innebär, efter förebild av flera tidigare antagna lagar av krisnatur, att lagens centrala bestämmelse (3 §) om möjlighet att ålägga tjänsteplikt icke vinner tillämplighet omedelbart vid lagens ikraftträdande i övrigt utan först sedan Kungl. Maj:t därom förordnat. I förevarande fall synes möjlighet att meddela sådant förordnande kunna begränsas till fall av krig eller krigsfara.

För ett förordnande om 3 §:s ikraftträdande under riksdagstid fordras riksdagens samtycke. Utom riksdagstid erfordras, såvitt riksdagen icke skall sammanträda inom 30 dagar därefter, att riksdagskallelse utgått; i varje fall

måste förordnandet för att äga bestånd godkännas av riksdagen inom 30 dagar från riksdagens början. I dessa delar följer förslaget helt uppbyggnaden av de övriga krislagarna.

I 2 § angivas de personalkategorier, som skola kunna åläggas tjänsteplikt. Förslaget följer här praktiskt taget medicinalstyrelsens framställning i dess förenämnda yttrande, vari anförts, att beträffande lagstiftning av ifrågasatt innebörd till medicinalpersonalen borde räknas även de studerande, som i sin medicinska verksamhet vunnit någon insikt i sitt blivande kall.

Härefter har medicinalstyrelsen yttrat:

Till medicinalpersonalen i vidsträckt bemärkelse böra följaktligen räknas följande personer: legitimerade läkare; medicine kandidater; medicine studerande, som äro inskrivna vid karolinska institutet eller någon av de medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund; legitimerade veterinärer; veterinärkandidater; veterinärstuderande, som äro inskrivna vid veterinärhögskolan; legitimerade tandläkare; odontologie kandidater; odontologie studerande, som äro inskrivna vid tandläkarinstitutet; legitimerade apotekare; farmacie kandidater; sjuksköterskor, som genomgått godkänd sjuksköterskeskola eller statens sjuksköterskeskola; de, som av Kungl. Maj:t eller av medicinalstyrelsen förklarats hava förvärvat ett mått av kunskaper och färdigheter motsvarande det, som godkänd sjuksköterskeskola avser att bibringa; sjukvårdspersonalen vid statens, landstings eller kommuns sinnessjukhus; elever vid godkända sjuksköterskeskolor; legitimerade sjukgymnaster; legitimerade barnmorskor; samt personer, som tjänstgjort minst tre månader såsom biträden (s. k. sjukvårdsbiträden eller sjukvårdstekniska biträden å röntgenavdelning eller laboratorium) å av staten, landsting eller kommun drivna sjukhus.

Beträffande storleken av de ifrågavarande personalgrupperna har medicinalstyrelsen lämnat följande uppgifter:

legitimerade läkare	3,500
medicine kandidater	600
medicine studerande	c:a 800
veterinärer	630
veterinärkandidater	75
veterinärstuderande	c:a 92
tandläkare	2,300
odontologie kandidater	262
odontologie studerande	79
apotekare, legitimerade,	873
farmacie kandidater	485
sjuksköterskor	c:a 9,000
sinnessjukvårdspersonal	
å statens sinnessjukhus	5,015
å övriga sinnessjukhus	c:a 1,800
pensionerade	—
sjukgymnaster	c:a 550
barnmorskor	c:a 2,000
sjukvårdsbiträden (uppskattat) över	7,000.

Att lagen för att fylla sitt ändamål bör omfatta personal av olika slag för kroppssjukvård, bekämpande av smittosamma sjukdomar, tandvård, apoteks-

väsen och djursjukvård torde icke behöva närmare motiveras. Att därjämte personal för sinnessjukvård ävensom barnmorskor inbegripits beror därpå, att i planläggningen av sjukhusvården under krig en omgruppering av sinnessjukvården och förlossningsvården ingår i syfte att i möjligaste mån vinna utrymme för kroppssjukvård på sinnessjukhus och barnbördshus.

Såsom medicinalstyrelsen föreslagit, torde tjänsteplikten böra omfatta även studerande och elever inom ifrågavarande fack. Det torde icke låta sig göra att uppdraga gränser för det mått av utbildning, som i varje fall skall erfordras för att vederbörande skall kunna tagas i anspråk; det synes böra överlämnas åt myndigheterna att inom lagens ram utvälja den personal på utbildningsstadiet, av vilken man kan betjäna sig. Det torde även bliva uttagningsmyndigheternas sak att avgöra, i vad mån utbildning vid utländska anstalter bör tagas i betraktande.

Utöver vad medicinalstyrelsen föreslagit har i 2 § upptagits även personal vid statens och kommunernas serologiska eller bakteriologiska laboratorier.

I 3 §, vilken såsom förut framhållits är den föreslagna lagens grundläggande bestämmelse, angives innebörden av den förpliktelse, som skall kunna åläggas förut nämnd personal, nämligen en skyldighet att i föreskriven ordning utföra arbete, som erfordras inom de verksamhetsområden, inom vilka lagen avser att befordra en god försvarsberedskap. Dessa områden hava i förslaget angivits vara hälsovård, sjukvård, tandvård, förlossningshjälp, apoteksväsen och djursjukvård. Ifrågavarande skyldighet har i förslaget fått benämningen »tjänsteplikt för medicinalpersonal».

Vad angår civila uppgifter bör tjänsteplikt kunna ifrågakomma endast för arbete, som bedrives inom riket, men i den mån fullgörande av tjänsteplikt kräves för den svenska krigsmaktens behov, torde det vara nödvändigt att, om så skulle erfordras, kunna förlägga tjänstgöringen även utom riket.

Ett undantag från tjänsteplikten i 3 § för den, som fullgör militärtjänst, föranledes av praktiska skäl; Kungl. Maj:t torde redan nu hava möjligheter att utnyttja en sådan persons förmåga i uppgifter för försvarsändamål, för vilka denne är bäst lämpad.

I enlighet med vad förut framhållits därom, att i nuvarande läge fullbordandet av en mera utformad lagstiftning om tjänsteplikt icke kan avvaktas vad angår förevarande angelägenheter av synnerligen brådskande art, har jag ansett mig böra föreslå, att utfärdande av närmare föreskrifter om den föreslagna tjänstepliktens genomförande uppdrages åt Kungl. Maj:t. Härom givas föreskrifter i 4 §. Därvid hava särskilt nämnts vissa ämnen, i vilka under alla förhållanden föreskrifter torde böra meddelas, nämligen straffbestämmelser för tjänstepliktens åsidosättande, bestämmande av ersättning för arbete, som fullgöres under tjänsteplikt, samt registrering av de tjänstepliktiga och uppgiftsskyldighet till tjänst för registreringen. Av dessa frågor torde huvudsakligen ersättningsfrågan äga större principiellt intresse. Här må särskilt framhållas, att densamma icke gäller endast bestämmande av

ersättning för det utförda arbetet i och för sig utan att den även kan komma att inbegripa spörsmålet om kompensation för arbetsinkomst, som vederbörande genom fullgörande av tjänsteplikt gått miste om. Tillika må framhållas, att — i varje fall om denna fråga kommer att få större ekonomisk betydelse — principerna för dess lösande i samband med anslagsfrågor torde komma under riksdagens bedömande.

Den föreslagna lagen avses skola erhålla endast temporär giltighet, nämligen till och med den 30 juni 1940. I anledning härav erfordras övergångsbestämmelser av det innehåll, som i förslaget angivas.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över det inom socialdepartementet upprättade förslaget till *lag om tjänsteplikt för medicinalpersonal vid krig eller krigsfara*, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omnämnda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Jan Smith.

Förslag
till
Lag
om tjänsteplikt för medicinalpersonal vid krig eller krigsfara.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 3 § stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas, med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

2 §.

Till *medicinalpersonal* hänföres i denna lag:

a) den, som erhållit legitimation såsom läkare, tandläkare, veterinär, apotekare, sjukgymnast eller barnmorska;

b) den, som bedrivit teoretiska eller praktiska studier för yrke, som avses under a);

c) den, som erhållit undervisning i av staten godkänd sjuksköterskeskola eller ock av Konungen eller medicinalstyrelsen förklarats hava förvärvat ett mått av kunskaper och färdigheter, motsvarande det som sådan skola avser att bibringa;

d) den, som å sjukhus, drivet av staten, landsting eller annan kommun, tjänstgjort minst tre månader såsom sjukvårdsbiträde eller såsom sjukvårdstekniskt biträde å sjukhusets röntgenavdelning eller laboratorium;

e) sjukvårdspersonal vid statens, landstings eller annan kommuns sennesjukhus; samt

f) personal vid statens eller kommuns serologiska eller bakteriologiska laboratorium.

3 §.

Konungen äger föreskriva skyldighet för medicinalpersonal, som icke fullgör militärtjänst, att i den ordning, som anvisas av myndighet, vilken därtill

av Konungen förordnas, utföra arbete, som erfordras för hälsovård, sjukvård, tandvård, förlossningshjälp, apoteksväsen eller djursjukvård inom riket och, såvitt angår tillgodoseende av krigsmaktens behov, även utom riket (*tjänsteplikt för medicinalpersonal*).

4 §.

Konungen äger meddela föreskrifter:

- a) om straff för underlåtenhet att fullgöra skyldighet, som ålagts med stöd av 3 §;
- b) om bestämmande av ersättning åt den, vilken fullgör skyldighet, som nyss sagts;
- c) om registrering av medicinalpersonal och om skyldighet för densamma att lämna för registreringen erforderliga uppgifter; samt
- d) i annat ämne, i den mån så erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 juni 1940. Förordnande, som meddelats jämlikt denna lag, skall ej äga tillämpning längre än lagen äger giltighet. Även efter det lagen upphört att gälla skola, såvitt angår förhållande under lagens giltighetstid, av Konungen jämlikt 4 § meddelade föreskrifter fortfarande äga tillämpning.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 30 november 1939.

Närvarande:

justitieråden EKLUND,
LAWSKI,
VON STEYERN,
regeringsrådet HJÄRNE.

Enligt lagrådet denna dag tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 17 november 1939, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag om tjänsteplikt för medicinalpersonal vid krig eller krigsfara.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsfiskalen Erik Hedfeldt.

Lagrådet yttrade:

Enligt det förslag till lag om tjänsteplikt, som för närvarande är föremål för lagrådets granskning, äger Kungl. Maj:t förordna om tillämpning av lagens bestämmelser icke blott vid krig eller krigsfara utan även eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Då anledning saknas att för Kungl. Maj:ts rätt att förordna om tjänsteplikt för medicinalpersonal draga gränsen snävare än som avses beträffande den allmänna tjänsteplikten, hemställer lagrådet, att förevarande lagförslag i denna del ändras till överensstämmelse med förslaget till lag om tjänsteplikt.

Iakttages denna hemställan, bör rubriken till den föreslagna lagen ändras till lag om tjänsteplikt för medicinalpersonal.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 december 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ENGBERG, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND, HÄGGLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars- och finansdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Forslund, lagrådets den 30 november 1939 avgivna utlåtande över det den 17 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till *lag om tjänsteplikt för medicinalpersonal vid krig eller krigsfara*.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

Med anledning av lagrådets hemställan tillstyrker jag sådan ändring av 1 §, att Kungl. Maj:t skall äga förordna om tillämpning av lagens bestämmelser icke blott vid krig eller krigsfara utan även eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Vidare finner jag till följd härav lagens rubrik böra ändras på sätt lagrådet föreslagit. Erforderliga jämkningar i lagförslaget hava vidtagits.

Föredraganden hemställer härefter, att lagförslaget måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sten-Eric Heinrici.